

(«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засіданні кафедри світової літератури

(протокол №_5 від “7” травня 2025 р.)

на засідання Вченої ради

Факультету української філології, культури і мистецтва

(протокол №6 від “20” травня_ 2025 р.)

НАУКОВА ТЕМА

ДИСКУРС АНТРОПОЛОГІЇ ЛІТЕРАТУРИ: ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ»

Державний реєстраційний номер 0125U002640
від 03.06.2025

Науковий керівник:

Гальчук О.В., доктор філологічних наук, професор

Виконавці:

Анісімова Л.В., кандидат філологічних наук, доцент;

Бітківська Г.В., доктор філологічних наук, доцент;

Вишницька Ю.В., доктор філологічних наук, доцент;

Динниченко Т.А., кандидат філологічних наук;

Карпа Р.В., старший викладач

Ковбасенко Ю. І., кандидат філологічних наук, професор;

Тверітінова Т.І., кандидат філологічних наук, доцент;

Шовкопляс Г.Є., кандидат філологічних наук, доцент;

Термін виконання: 2025–2030 рр.

Актуальність наукової теми. Антропологія літератури чи літературна антропологія – це міждисциплінарний напрям, який вивчає людину в літературі і через літературу. Її головний фокус – це людина як носій культури, її тілесність, досвід, уявлення про світ, поведінкові моделі, ритуали, міфи, життєві сценарії, що оприявлюються в художньому тексті.

Актуальність дослідження дискурсу літературної антропології інспірована підвищенням попиту до такого методологічного підходу, який поєднує літературознавство і антропологію. Ідейною основою, філософським фундаментом цієї гуманітарної аналітичної стратегії є антропоцентризм: світоглядна парадигма, сформована у філософії, теології, культурі і літературі зокрема (літературний антропоцентризм), яка зосереджена на людині і розглядає її центром морального/естетичного світу.

Як міждисциплінарна галузь, яка застосовує антропоцентричні принципи до аналізу текстів як форм людського досвіду, вона формується у 1980-х – 2000-х рр. (деякі вчені називають це навіть поворотом чи переходом до антропологічного підходу в літературі). Але цей поворот чи перехід уможливила акумуляція теоретичного і практичного (художнього) досвіду. Його генеза – від часу зародження світоглядного антропоцентризму в ренесансному гуманізмі в образі автономної, гідної, відповідальної людини і аж до осмислення ключових понять «людина» і «літературний текст» у філософських і естетичних концепціях ХХ століття: у філософській антропології (М. Шеллер, Г. Плеснер, А. Гелен, Е. Кассіер), у феноменології і герменевтиці (П. Рікер, Е. Гусерль, М. Гайдеггер, Г.-Г. Гадамер), у психоаналізі, та екзистенціалізмі (К. Ясперс, А. Камю), культурній антропології і структуралізмі (К. Леві-Строс, М. Еліаде, Р.Барт); рецептивній естетиці (В. Ізер – автор праці «Літературна антропологія. Теорія процесу читання»).

Отже, прийнявши погляд на світ як текст і знання про нього як наратив, літературна антропологія ставить у центр людину та інтерпретує текст (літературу) як спільне місце культурного досвіду, вираженого у вербалізованій індивідуальній формі. Відтак, аналізуючи твори світової літератури, виконавці наукової теми розглядатимуть їх крізь призму літературного антропологізму, де центральним предметом літературного твору проголошується людина як суб'єкт досвіду, мови, тіла, емоцій, пам'яті. Текст сприймається як простір репрезентації таких антропологічних категорій, як тілесність, смерть, любов, вибір, страх, пам'ять. Аналіз спрямований на смислотворення, внутрішній досвід, діалог між автором, текстом і читачем.

Реалізацію запропонованої наукової теми розглядаємо можливістю долучитись до актуальних досліджень, адже аналіз «людини» в історії, культурі, наративі, є предметом зацікавлення багатьох сучасних вчених. Як зарубіжних (В. Ізер, П. Рікер, М.П. Марковський, Р. Нич, Е. Косовська, М. Рембовська-Плуценнік, К. Гірц, Р. Ахмед, М. Аль-Гаріб та ін.), так і вітчизняних. Зокрема українські дослідники (С. Андрусів, Л. Анісімова, Р. Гром'як, О. Подлісецька, О. Юрчук, С. Яковенко, В. Дончик, В. Моренець, Н. Костенко, О. Галета, Л. Тарнашинська, Я. Поліщук та ін.) тільки ставлять

питання не тільки про структуру тексту і про те, як людина живе, відчуває, мислить у межах цього тексту і як текст формує бачення людини в різні історичні епохи, а доповнюють список типових для літературної антропології тем актуальною саме в нашому постколоніальному просторі тезою «Людина, яка творить автентичний національно ідентифікований спосіб життя».

Актуальність наукової теми зумовлена: необхідністю осмислення проблеми антропоцентричного виміру літератури в синхронії і діахронії; характерними особливостями сучасного розвитку гуманітарних наук – їхньою диференціацією та інтеграцією – як підґрунтя літературної антропології; концептуальною єдністю професійних компетентностей філолога.

Окрім того, наголошуємо і на українському вимірі актуальності, зумовленому змістом антропологічної парадигми як визнання ролі позалітературних чинників, неможливості відокремити літературні і літературознавчі тексти від етико-ідеологічних контекстів і владних структур. Дослідження типових для антропології літератури тем і мотивів – людина в культурному контексті; тіло і текст; смерть і трагічне; життєвий шлях і ініціація; травма і пам'ять; гендер і суб'єктність; мова як досвід світотворення; зіткнення з «Іншим» як спосіб самопізнання чи травми; досвід часу і простору; ідентичність та ін. – допоможуть осмислити нову реальність в умовах російсько-української війни.

Актуальність наукової теми підсилюють нормативні документи, які регламентують розвиток освіти в Україні, а саме: Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII, Концепція нової української школи від 227 жовтня 2016 року, Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII, Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 19 листопада 2024 року №4059-IX.

Мета дослідження: комплексно проаналізувати твори світової літератури в антропологічному вимірі; окреслити типологію аналітико-інтерпретаційних моделей літературної антропології

Завдання дослідження:

ослідити твори світової літератури із погляду літературного антропоцентризму.

креслити параметри типології аналітико-інтерпретаційних моделей літературної антропології і простежити особливості їх втілення в письменницькій практиці.

бґрунтувати та емпірично підтвердити індивідуально-авторську та національну специфіку оприявлення антропологізму в художніх творах.

дійснити апробацію результатів дослідження в освітньому процесі середньої і вищої школи, під час підвищення кваліфікації наукового-педагогічних працівників філологічних спеціальностей.

озробити методологічний супровід вивчення антропологічної парадигми світової літератури.

Об'єкт дослідження: художні твори світової літератури; наукові праці з проблематики літературної антропології.

Предмет дослідження: особливості індивідуально-авторських і національних реалізацій аналітико-інтерпретаційних моделей літературної антропології на різних етапах історико-літературних періодів.

Методи дослідження: історико-літературний, феноменологічний підхід, психоаналітичний, архетипно-міфологічний, герменевтичний, рецептивної естетики, комплекс методів компаративного аналізу. Напрями дослідження: історико-літературний, теоретико-методологічний, літературно-критичний, компаративний, адаптація дослідницьких результатів до освітніх потреб.

Перспектива дослідження наукової теми «Дискурс антропології літератури: історія, теорія, методологія» уможливорює ідейні акценти, які відповідають цілям сталого розвитку ООН, як-от: гендерна рівність; мир, справедливість та сильні інститути; скорочення нерівності; захист екосистем суші; партнерство заради стійкого розвитку.

Очікувана теоретична та практична значущість на теоретико-методологічному рівні:

одальше осмислення феномену літературної антропології і опрацювання його ключових концептів;

ивчення проблеми кореляції проблематики літературної антропології з філософськими, релігійними, природничими та естетичними ідеями доби;

озробка теоретико-методологічних підходів до вивчення літературної антропології у його діяхронічному вимірі та з урахуванням національної та історичної специфіки побутування;

творення циклу лекцій, присвячених проблематиці наукової теми, для викладачів вищої школи;

озробка змісту нових навчальних дисциплін та оновлення контенту вже існуючих щодо їхнього інноваційного наповнення;

агістерські проекти та дисертаційні праці на здобуття наукового ступеня доктора філософії з філології за проблематикою наукової теми кафедри.

На рівні практичного впровадження:

ідготовка навчального посібника «Антропологічна призма прочитання світової літератури»;

ідготовка підручника із зарубіжної літератури для середньої школи з урахуванням аспектів дослідження наукової теми;

3) організація Центру компетентностей кафедри як центру апробації результатів наукового дослідження;

4) подання заявки на участь в міжнародному грантовому проекті; організація та проведення щорічного наукового Круглого столу, відкритих лекцій, науково-практичних студентських читань за проблематикою наукової теми;

6) запровадження програми підвищення фахової кваліфікації викладачів-філологів із урахуванням результатів реалізації наукової теми.

Результати дослідження можуть стати основою для: формування теоретико-методологічних засад подальшого вивчення проблем літературної

антропології, розроблення методики підготовки майбутніх філологів з урахуванням результатів наукового дослідження; запровадження розробленої типології аналітико-інтерпретаційних моделей літературної антропології в цикл лекцій для підвищення кваліфікації викладачів-філологів.

Результати дослідження планується:

провадити в освітніх програмах, навчальних планах, робочих програмах навчальних дисциплін, ЕНК;

представити в міжнародних наукових дослідженнях та проєктах;

опуляризувати серед освітянської спільноти (тренінги, майстер-класи, воркшопи, наукові школи, соціальні мережі);

пробувати на міжнародних і всеукраїнських конференціях, форумах, з'їздах, круглих столах, науково-практичних семінарах;

тілити в науковій співпраці з вітчизняними і зарубіжними університетами;

загальнити й опублікувати в наукових статтях у фахових наукових виданнях, колективній монографії та навчально-методичних матеріалах.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ ТЕМИ

ДИСКУРС АНТРОПОЛОГІЇ ЛІТЕРАТУРИ: ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ»

Термін виконання: 2025 – 2030 рр.

№	Етап / Назва дослідження	Очікувані результати		Очікувані наукові продукти (статті, монографії тощо)	Дата виконання	Виконавці
		на теоретичному рівні	на практичному рівні			
	I етап: Формування теорії і методології дослідження та визначення корпусу текстів для аналізу	- розробка теоретико-методологічних підходів до вивчення антропології літератури у його діахронічному вимірі і з урахуванням національної та історичної специфіки побутування; розробка інтерпретаційних моделей критичного осмислення проблематики літературного антропологізму. визначення основних підходів до опису, узагальнення, систематизації художніх і наукових текстів з проблематики антропоцентризму формування критичного	виокремлення й аналіз різних форм та виявів літературного антропоцентризму у зарубіжній і українській літературі; адаптація виявлених і погоджених теоретико-методологічних підходів до потреб освітнього процесу в університеті шляхом коригування каталогу вибіркових дисциплін; уведення до навчальних планів підготовки докторів філософії спеціальності 035 Філологія, спеціалізації «Порівняльне літературознавство», магістрів освітньої програми «Українська мова і література» спеціалізації «Прикладна філологія» та відповідного блоку дисциплін з розробкою змістових модулів: <i>Антропологічна парадигма світової</i>	Підготовка - індивідуальної монографії з проблеми літературного антропологізму, його типології і репрезентації»; - колективної монографії з проблеми літератури як дискурс» Підготовка навчально-методичних матеріалів: навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін і спецкурсів, у яких відбито проблематику проєкту, методичні рекомендації (5, 0 друк. арк.);	-2028 рр.	Гальчук О.В., Бітківська Г.В., Ковбасенко Ю.І., Вишницька Ю.В., Тверітінова Т.І., Шовкопляс Г.Є., Динниченко Т.О., Карпа Р.В., Анісімова Л.В.

		<i>підходу</i> до трансформації і / або нівеляції антропоцентричного виміру в ідеологічно заангажованих творах літератури соцреалізму; окреслення аналітико-інтерпретаційної моделі антропології літератури; визначення основних параметрів аналітико-інтерпретаційної моделі літературного антропологізму у української і зарубіжної літератур	<i>літератури: людина і природа»;</i> <i>Антропологічна парадигма світової літератури: людина і суспільство»;</i> <i>Антропологічна парадигма світової літератури: людина і мистецтво»</i> -визначення потенціалу літературних текстів для оприявлення антропологічної проблематики шляхом проведення міждисциплінарних досліджень; аналіз художніх текстів, що репрезентують ціннісні доміанти в зарубіжній літературі від доби Античності і до початку XXI століття; внесення уточнень до робочих навчальних програм і навчально-методичних комплексів із низки літературознавчих навчальних дисциплін, розробка тематики магістерських робіт, дослідницьких проектів із дисциплін кафедри відповідно до нової освітньої стратегії; узгодження з роботою Центру компетентностей кафедри	Підготовка підручників і навчально-методичних матеріалів для середньої школи з урахуванням положень наукового проєкту		
--	--	--	--	--	--	--

	II етап Обґрунтування та емпіричне підтвердження індивідуально-авторських та національних оприявлень аналітико-інтерпретаційних моделей літературної антропології	- визначення основних параметрів інтерпретації тем, мотивів і ідей антропоцентризму в художній літературі; - розробка критеріїв типологізації варіантів літературного антропологізму; - аналіз текстових проєкцій антропоцентричної парадигми в художньому і критичному дискурсах;	дослідження оприявлення аналітико-інтерпретаційних моделей літературного антропологізму в різні історико-літературні епохи та в різних національних літературах; викладання скоригованих і нових навчальних дисциплін і спецкурсів із літератури; верифікація й апробація окремих аспектів і дослідницьких гіпотез проєкту в процесі написання студентами-філологами Київського столичного університету імені Бориса Грінченка магістерських робіт та виконання дисертаційних робіт аспірантами й докторантами; популяризація проблематики проєкту й проміжних результатів роботи над ним; створення Центру компетентностей кафедри	Методичний практикум для впровадження в навчальні дисципліни проблематики наукової теми і формування у студентів наукових уявлень про світоглядні, етичні, естетичні, літературознавчі, практичні аспекти дослідження антропологічної парадигми світової літератури; наукові статті за відповідною проблематикою у журналах та збірниках наукових праць, що входять до наукометричних баз даних - 30 наукових статей за відповідною проблематикою у фахових вітчизняних та іноземних виданнях; - 30 наукових статей за відповідною проблематикою у збірниках наукових праць, працях конференцій та	2026-2030 рр.	Гальчук О.В., Бітківська Г.В., Ковбасенко Ю.І., Вишницька Ю.В., Тверітінова Т.І., Шовкопляс Г.Є., Динниченко Т.А., Карпа Р.В., Анісімова Л.В.
--	--	---	--	--	----------------------	--

				інших виданнях; Уведення дослідницької проблематики в навчальний процес: - навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін і спецкурсів, у яких відбито проблематику проєкту - захист магістерських робіт за проблематикою проєкту.		
	III етап: Імплементація результатів	- впровадження методології і методики прочитання літературних текстів та літературного процесу в цілому, доцільної в умовах глобалізованого й водночас надзвичайно роз'єданого світу; - виявлення типології ідентичностей у художньому і критичному дискурсах як системи визначальних маркерів для характеристик сучасного	- впровадження проблематики проєкту в процес підготовки наукових кадрів; - популярний формат висвітлення результатів досліджень (мережеві публікації, створення телепередач, виступів на радіо тощо).	- видання колективної монографії <i>літератури як дискурс</i> - організація та проведення щорічного Круглого столу кафедри як форми щорічної підсумкової конференції з реалізації проєкту; - публікації: - 5 наукових статей із відповідної проблематики в журналах та збірниках наукових праць, що		Гальчук О.В., Бітківська Г.В., Ковбасенко Ю.І., Вишницька Ю.В., Тверітінова Т.І., Шовкопляс Г.Є., Диниченко Т.А., Карпа Р.В., Анісімова Л.В.

		світу та людини в ньому.		входять до наукометричних баз даних - 30 наукових статей за відповідною проблематикою у фахових вітчизняних та іноземних виданнях; наукових статей за відповідною проблематикою у збірниках наукових праць, працях конференцій та інших виданнях; -протоколи попереднього захисту 2-х дисертацій (докторські). - проведення майстер-класів і семінарів, конференцій для учнів, вчителів, науковців і викладачів Київщини, інших регіонів України та зарубіжжя; -проведення майстер-класів за проблематикою наукового проєкту -проведення лекцій у		
--	--	--------------------------	--	--	--	--

				рамках Всеукраїнськог о наукового стажування за проблематикою наукового проєкту для фахівців- філологів та гуманітаріїв інших царин; - підготовка і подання грантової заявки на спільний науково- культурний проєкт із закордонною установою; практичних рекомендацій фахівцям, що розроблять стратегію розвитку держави щодо утвердження національної і громадянської ідентичностей		
--	--	--	--	---	--	--